TARIM AFASI-6 KONGRE

TMMOB ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI

VI

TÜRKİYE ZİRAAT MÜHENDİSLİĞİ
TEKNİK KONGRESİ

9 - 13 OCAK 1995

TÜBİTAK FEZA GÜRSEY SALONU/ANKARA

T.C. ZİRAAT BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI NO : 26

CamScanner ile tarandı

TMMOB ZİRAAT MÜHENDİSLERİ ODASI

TÜRKİYE ZİRAAT MÜHENDİSLİĞİ
IV. TEKNİK KONGRESİ

9-13 OCAK 1995

II. Cilt

TÜBİTAK FEZA GÜRSEY SALONU
ANKARA

CamScanner ile tarandı

ARICILIKTA VE İPEKBÖCEKÇİLİĞİNDE TÜKETİM PROJEKSİYONLARI VE ÜRETİM HEDEFLERİ

Çetin FIRATLI[1] H.Vasfi GENÇER[2] Fehmi GÜREL[3]
Mete KARACAOĞLU[4] Mümin KARA[5] Vedat AKSOY[6]

1.ARICILIK

ÖZET

Günümüzde hem gelişmiş hem de gelişmekte olan tüm ülkelerde, ağırlıklı amaçları farklı da olsa, arıcılık önemli bir üretim dalı sayılmaktadır. Arıcılık; birinci grup ülkelerde daha çok bitkisel üretimindeki yadsınamayan katkısı ile öncelik alırken, diğer grup ülkelerde bir iş dalı ve gelir kaynağı olarak önem taşımaktadır.

Türkiye, nüfusu hızla artan bir ülke olarak gelir dağılımında, sağlıklı ve dengeli beslenmede, kentleşme ve istihdamda ve genel olarak kalkınmada güçlükler yaşamaktadır. Daha da önemlisi, tarım alanlarının türlü yollarla işgal edilmesi ve tarım işletmelerinin giderek küçülmesi ile kırsal gelir azalmakta, nüfus fakirleşmektedir. Varlığı ve üretimi tümüyle floraya bağlı olan arıcılık, diğer üretim dallarına kıyasla taşıdığı kimi üstünlükler ile ülkemiz koşullarına uygun önemli bir gelir sağlama ya da artırma aracı kabul edilmelidir.

Genel görünümde, refah toplumlarının arı ürünlerine ilgisinin giderek arttığı gözlenmektedir. Bu durum, Türkiye için bir fırsat olmakla birlikte alınan pay düşüktür. Arı ürünlerinde çeşitliliği başarmış ve verimliliği yüksek ülkelerin ise dünya arı ürünleri ticaretinden önemli miktarlarda pay aldıkları görülmektedir.

GİRİŞ

Öncelikli amaçları farklı olsa da arıcılığın günümüzde hem gelişmiş refah toplumlarının hem de gelişmekte olan tarım toplumlarının önemle üzerinde durdukları bir üretim dalı olduğu gözlenmektedir. Gelişmiş ülkelerde arıcılık ekonomik ölçekli işletmeler halinde bir iş alanı olmasının yanısıra öncelikle bir bitkisel üretim girdisidir. Bitki tozlaşmasındaki etkinliği ile arılar bu ülkelerde yoğun tarım teknikleri arasında

1) Doç.Dr.; A.Ü. Ziraat Fakültesi, Zootekni Bölümü, Ankara.
2) Araş.Gör.; A.Ü. Ziraat Fakültesi, Zootekni Bölümü, Ankara.
3) Araş.Gör.; Akdeniz Üniv. Ziraat Fakültesi, Zootekni Bölümü, Antalya.
4) Yrd. Doç. Dr. : G.O.P. Üniv. Ziraat Fakültesi, Zootekni Bölümü, Tokat.
5) Z. Y. Müh. (M.S.C.) İpek Böcekciliği Araştırma Enstitüsü Müdürü - Bursa.
6) Z.Y. Müh. İpek Böcekciliği Araştırma Enstitüsü - Bursa.

CamScanner ile tarandı

sayılmakta ve arıcılığa her türlü destek verilmektedir. Toprağa bağımlı olmaması, yatırım ve işletme maliyetlerinin düşük olması, diğer tarım dallarına kıyasla az işgücü kullanması, ürünlerinin kolayca saklanabilmesi ve değer fiyatla satılabilmesi gibi özellikleri ile arıcılık gelişmekte olan ülkelerde ise kırsal nüfusa iş, gelir ve sağlıklı beslenme olanağı sağlama aracı olarak kabul edilmektedir.

Dünyanın en eski arıcılık bölgelerinden biri olan Anadolu'da hem yaban yaşamından hem de yerleşik düzeninden arı ve arıcılık hiç eksik olmamıştır. Bu varlık Anadolu bitki örtüsü zenginliğinin ve çeşitliliğinin unsurlarından biri kabul edilebilir. Günümüzde de hemen her tarım işletmesinde ya da çevresinde arının bulunması, yokluğunun bitkisel üretimde yol açacağı kayıpların görülmesini büyük ölçüde perdelemektedir. Arıcılığın ülkemizde bu kadar geleneksel ve yaygın olması, Anadolu insanının arı ürünlerini tüketme alışkanlığının da kaynağı olduğu ve gereksindiği balı büyük ölçüde bulduğu söylenebilir. Böyle bir değerlendirme, arıcılığımızın son on-yıllara kadar teknik ve teknolojik gelişmesinin çok yavaş olmasının bir açıklaması sayılmalıdır.

Türkiye, son yıllarda ağırlaşan sosyal ve ekonomik sorunlarına çözümler ararken tüm kırsal kesim etkinliklerini ekonomik kılmak zorunluluğu ile karşı karşıyadır. Ne var ki; hızlı nüfus artışı, küçülen tarım işletmeleri, gelir dağılımında dengesizlik gibi etmenler ile tarımımızda geleneksel üretim teknikleri çok yavaş değişmekte, ürün çeşitlendirilmemekte ve beklenen iyileşme gerçekleşmemektedir.

Varlığı ve üretimi tümüyle floraya bağlı olan arıcılık, toplanmadığında kaybolup giden nektarı değerli ve sağlıklı ürünlere çevirerek insana sunarken, Türkiye için de önemli bir gelir sağlama aracı olarak önem taşımaktadır. Anadolu, başka türlü kullanılamayan ve tarıma da uygun olmayan yüksek yaylalar ve dağlarla kaplıdır. Ek olarak, orman alanları, endüstri bitkileri ekim alanları, narenciye ve bahçe bitkileri arı ürünleri için hammadde kaynaklarıdır. Uygun tekniklerin kullanılması ve verimliliği sınırlayan unsurların ortadan kaldırılması durumunda arıcılık Türkiye'de, hem kırsal nüfusun refah düzeyinin artmasında önemli rol oynayabilecek hem de dışsatım yoluyla ülke ekonomisine döviz katkısı sağlayacak potansiyele sahiptir.

DÜNYA ARICILIĞI - ÜRETİM ve TÜKETİM

Bal arısı, fosil bulgulara göre dünya üzerindeki 30-40 milyon yıllak varlığı ile her zaman bitkisel zenginliğin artarak devamında ve ilk insanın beslenmesinde çok önemli roller oynamıştır. Başlıca arı ürünü balı ilk insanın kaya kovuklarından alışını gösteren İ.Ö.7000 yılına ait mağara resmi bunun kanıtıdır. Bir üretim etkinliği olarak arıcılığın ise Mezopotamya ve Eski Mısır'da yapıldığı bilinmektedir.

Eski Dünya topraklarının bir varlığı olan bal arısının 17.yüzyılda Amerika ve 19. yüzyılda Avustralya ve Yeni Zelanda'ya götürülüşü günümüzün teknik arıcılığının ilk adımlarının atılmasının başlangıcı olmuştur. Japonya ve Çin ise yüksek verimli Avrupa bal arısını bu yüzyılın ortalarında tanımışlardır.

CamScanner ile tarandı

Arı Varlığı, Bal Üretimi ve Verimlilik

Ülkelere ait koloni sayıları ayrı ayrı bilinememekle birlikte dünya üzerinde 50 milyondan fazla arılı kovanda arıcılık yapılmaktadır. Biyolojileri gereği kovana dolayısıyla denetim altına alınamayan, ancak balı alınabilen koloni sayısı da bir o kadar tahmin edilmektedir. Ancak; Avrupa kıtasında 10 milyon, eski S.S.C.B.'de 10 milyon, Çin'de 7,5 milyon ve A.B.D.'de 5 milyon adet arılı kovan bulunduğunu belirtmek arıcılığın yeryüzündeki dağılımı hakkında bilgi vermektedir. Genel bir yaklaşımla; arı yoğunluğunun Eski Dünya'da (Avrupa Kıtasında) yüksek, arıcılığın geleneksel ve emek yoğun, buna karşılık Yeni Dünya ülkelerinde arıcılık tekniklerinin, teknolojisinin ve verimliliğinin ileri düzeylerde olduğu söylenebilir. Buna bağlı olarak Avrupa'da bir kişinin bakabileceği koloni sayısı 100-300 adet hesaplanırken; Avustralya, A.B.D. gibi ülkelerde 1000-3000 kolonidir. Yeni Dünya ülkelerinde arıcılık bir iş dalı olarak yapılırken; Eski Dünya'da daha çok tarım işletmelerinde bir ek gelir kaynağı özelliğindedir.

Üretim istatistikleri incelendiğinde dünya bal üretiminin 1.2 milyon ton dolayında olduğu görülmektedir (Çizelge 1).

Çizelge 1. Başlıca Bal Üreticisi Ülkeler ve Dünya Üretimi (ton)

Ülkeler	1991	1992
Eski S.S.C.B	240000	230000
Çin	196200	19200
A.B.D.	91000	95000
Meksika	69495	63886
Türkiye (D.İ.E.)	54655	60318
Hindistan	50500	51000
Arjantin	44000	45000
Kanada	35000	29624
Almanya	27500	33000
Avustralya	24000	26123
TOPLAM	832350	825951
DÜNYA ÜRETİMİ	1188310	1163966
Oran %	70	71

Kaynak : – FAO Production Year Book, 1992.

CamScanner ile tarandı

Sıralamada ilk 10 ülke toplam üretimin yaklaşık % 70'ini; Çin, A.B.D., eski S.S.C.B., Meksika, Hindistan ve Türkiye ise bunun yaklaşık % 85'ini üretmektedirler. 1993 yılı verilerine göre Çin 208 bin ton bal üretimi ile dünyada en çok bal üreten ülkedir.

Koloni sayısının az ya da çok oluşu bir anlamda önem taşımamaktadır. Yoğun üretimde birim başına verim temel ölçüt olduğuna göre, arıcılıkta da bir arılı kovanın bal verimi değerlendirmede esastır. Ayrıntılı arıcılık istatistiklerine ulaşmak güç olsa da, kimi kaynaklardan yararlanılarak şu değerlendirme yapılabilir: Kanada, Avustralya A.B.D., Eski S.S.C.B. ve Çin'de ortalama verim 30-65 kg bal/koloni iken Türkiye'nin içinde olduğu Avrupa ülkelerinde bu değer 15-20 kg kadardır. Birçok temel arıcılık sorununu çözmüş olmasına karşın Avrupa'da düşük olduğu görülen koloni verimi, arı merası niteliğindeki alanların darlığına karşılık koloni sayısının fazla oluşundan kaynaklanmaktadır. Birinci grup ülkelerde, özellikle A.B.D., Kanada ve Çin'de, arıların ayrıca koloni yıpranmasına neden olan bitki tozlaştırmasında yoğun biçimde kullanıldığı unutulmamalıdır.

Arı Ürünleri Ticareti

Arı ürünlerinin sağlık koruyucu ve tedavi edici özelliklerinin yanısıra insan beslenmesindeki çok olumlu katkıları eski Mısır ve Yunan uygarlıklarından bu yana bilinmektedir. Temel araştırmalara koşut olarak gelişen arıcılık 16.yüzyıldan itibaren şekerin, sentetik mumların propolis ve arı zehirinin etkicil maddelerinin insan kullanımına sunulması ile gelişmiş toplumlarda önemini yitirmeye başlamıştır. Nevar ki; 1960'lardan sonra doğal beslenmenin ve arı ürünlerinin kimi beslenme ve sağlık sorunlarına karşı daha etkili olduğu yolunda bilimsel bulgular ortaya konulunca, arıcılığın yeniden canlandırıldığı ve uluslararası ticarete konu olduğu gözlenmektedir. Önceleri yalnız bal ticareti yapılırken bugün balmumu, arı sütü, polen, propolis, arı zehiri gibi ürünler ile damızlık ana arı ve oğul gibi canlı materyal ticareti de kimi ülkeler açısından önemli boyutlardadır.

1991 yılı verilerine göre dünyada yaklaşık 300 bin ton bal yaklaşık 330 milyon Amerikan Doları karşılığı el değiştirmiştir. Başlıca dışalımcı ve dışsatımcı ülkelerin bu miktarlardaki payları Çizelge 2'de verilmiştir. Burada; büyük ölçüde gelişme sürecini yaşayan ülkelerin arıcılığa ağırlık verdikleri ve refah toplumlarının bal tüketme eğilimlerinden yararlanarak ekonomilerine önemli miktarlarda döviz sağlamaları dikkat çekicidir. Almanya'nın da dışsatımcı ülkeler arasında yer alması daha ilginçtir.

1970'lerden bu yana zengin toplumlarda, balın dışında arı sütü ve polen gibi biyolojik değeri yüksek arı ürünlerini tüketme eğiliminin arttığı gözlenmektedir. Bundan başka balmumu, propolis, arı zehiri gibi ürünler de ilaç, içki, gıda ve kozmetik sanayilerinde geniş kullanım alanları bulmaktadır. Bu ürünler henüz istatistiklerde yer al-

CamScanner ile tarandı

Çizelge 2. Başlıca Bal Dışalımcısı ve Dışsatımcısı Ülkeler ve Dünya Bal Ticaret Hacmi (1991)

Ülkeler	Miktar ton	Değer dolar (000)	Fiyat $ / kg
A. Dışsatımcı			
Çin	70032	68096	
Meksika	50330	50489	
Arjantin	39500	32800	
Avustralya	11428	12350	
Almanya	11260	24495	
Kanada	10259	14228	
Macaristan	10200	13000	
TOPLAM	203009	215458	1.06
DÜNYA TOPLAMI	271088	317580	1.17
ORAN, %	75	68	
B. Dışalımcı			
Almanya	89197	103013	
Japonya	47000	45000	
A.B.D.	41797	43563	
İngiltere	22272	23083	
İtalya	11816	17314	
Hollanda	8806	13747	
TOPLAM	228888	245720	1.12
DÜNYA TOPLAMI	280750	336367	1.20
ORAN, %	79	73	

Kaynak : - FAO Trade Year Book, 1991.

mamaktadırlar, ancak; en büyük üretici ülke Çin'in 1991 yılında 1000 ton arı sütü, 800 ton polen ve 3000 ton balmumu ürettiği raporlarında bildirilmektedir. Çin, balın yanısıra her yıl 300-400 ton arı sütünü (dünya ticaretinin % 90'ı) başta Japonya olmak üzere A.B.D. ve kimi Avrupa ülkelerine satmaktadır. Son yıllarda Türkiye pazarlarında da Çin ürünü saf polen ve arı sütü ile çeşitli karışımlarını bulmak mümkün olmaktadır.

Canlı materyal olarak A.B.D.'nin başta Kanada olmak üzere Çin, Avustralya ve Avrupa ülkelerine ana arı ve paket arı sattığı bilinmektedir. Bu ticaretten A.B.D.'nin 20-25 milyon Amerikan Doları kazandığı USDA raporlarında yer almaktadır.

CamScanner ile tarandı

Avrupa Birliği (AB), dünya bal ticareti içerisinde ayrı bir yer tutmaktadır. Dünyanın en çok bal tüketen toplumlarından oluşan AB'da kişi başına yıllık bal tüketimi 1 kg'ı aşmaktadır. Birlik 1991 yılında ürettiği 104.5 bin ton bala ek olarak net 131629 ton dışalım yapmıştır. Birlik bunun yalnizca 8.3 bin tonunu diğer ülkelere satmış, kalan yaklaşık 228 bin ton balı iç tüketimde kullanmıştır. AB'nin 1992 Dış Ticaret Pozisyonlarında ise bal dışalımının arttığı ve net 145 bin ton olarak gerçekleştiği izlenmektedir. Bu pazarda sırasıyla Arjantin, Meksika ve Çin % 27, % 21 ve % 17 pay almaktadırlar. Birliğin buna karşılık ödediği para 130 milyon ECU'dur.

AB'nin önemli miktarda dışalımını yaptığı diğer arı ürünü de balmumudur. Yine 1992 yılında Topluluk 30 bin ton kadar balmumu satın alarak yaklaşık 2.7 milyon ECU dışsatımcı ülkelere ödemiştir.

Birlik içerisinde Almanya'nın kişi başına 2.5 kg bal tüketmesi ise oldukça çarpıcıdır. Almanya AB dışalımının % 60'ını yapmakta ve ülke içinde tüketmektedir.

TÜRKİYE ARICILIĞI-YAPILANMA, ÜRETİM ve TİCARET

Kamu ve Özel Kesimlerde Arıcılık

Şimdiki yapıda tarımsal etkinliklerin tümü Tarım ve Köyişleri Bakanlığının sorumluluğundadır ve teşkilatlanması, teknik ve sağlık kadroları ve tüm çalışanları ile tarım sektörüne hizmet üretmek amacındadır. Arıcılık da bu sorumluluk ve yükümlülük sınırları içinde kalmaktadır.

Bu bağlamda 1940'larda Ankara'da Arıcılık Araştırma Enstitüsü kurulmuş ve teknik arıcılığı geliştirmek ve yaymak amacıyla teknik kadro oluşturulmuştur. Ancak; ne olmuştur ki bu Enstitü 1953 yılında tavukçuluğa dönüştürülmüştür. Bilmemekteyiz. Çok sonraki yıllarda Ardahan'da, Fethiye'de, Denizli'de, Bitlis'te, Bingöl'de Arıcılık Üretme İstasyonları ya da Şubeleri oluşturulmuştur. Günümüzde Bakanlık, Ardahan ve Fethiye İstasyonları ve Bingöl Üretme İstasyonu Arıcılık Şubesi ile arıcılara hizmet vermekle görevlidirler. Araştırma düzeyinde ise Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü'nün arıcılık şubesi çalışmaktadır.

Kamuda ayrıca Zirai Donatım Kurumu çerçeveli kovan yapımını OR-KÖY Genel Müdürlüğü de orman köylerinin kalkındırılması amacıyla arılı kovan desteğini sürdürmektedir.

Özel kesimde en büyük kuruluş Türkiye Kalkınma Vakfıdır ve entegre bir proje çerçevesinde arıcılığın her alanında faaliyet göstermektedir. Arıcıların kurmuş oldukları Bal Tarım Satış Kooperatifleri ise sınırlı miktarlarda üretici ballarını paketleyip pazarlamaktadırlar. Son yıllarda birlik, dernek gibi örgütlenmelerin yöresel olarak başladığı görülmektedir.

CamScanner ile tarandı

Üretim ve Verimlilik

Bakanlık raporlarına göre, Türkiye'de 141300 tarım işletmesinde arılı kovan bulunmakta, bunlardan 30 bini arıcılıktan ek gelir sağlamakta, yaklaşık 10 bini de ana geçim kaynağı olarak arıcılık yapmaktadır. Diğerleri ise yaşatıldıkları sürece kolonilerden ailenin ve yakın çevresinin bal ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar.

D.İ.E. kaynaklarına dayanılarak Türkiye'nin arılı kovan varlığı ve üretimi Çizelge 3'te verilmektedir.

Çizelge 3. Türkiye'nin Arılı Kovan Sayıları, Balmumu ve Bal Üretimi ve Verimlilik

Yıllar	Kovan Sayıları (000)			Bal Üretimi,	Verimlilik,	Balmumu,
	İlkel	Modern	Toplam	ton	kg/koloni	ton
1982	842	1706	2548	34030	13.3	2274
1985	645	1940	2585	35840	13.9	2196
1990	294	2990	3284	51286	15.6	2758
1991	267	3162	3429	54655	15.9	2863
1992	251	3290	3541	60318	17.0	2916

Kaynak : D.İ.E. Türkiye İstatistik Yıllığı, 1992.

Buna göre; Türkiye arıcılığı modern kovan kullanımı, toplam arı varlığı, bal ve balmumu üretimi ve koloni başına bal veriminde istikrarlı bir gelişme içerisindedir ve bu değerleri ile dünyanın önde gelen ülkelerinden biridir. En önemli ölçüt olarak ele alınan koloni verimliliği bakımından ise Türkiye, gelişmiş arıcılık ülkelerine göre oldukça gerilerde yer almaktadır. Yıllara göre verim artış hızı irdelendiğinde yıllık 1.5-2.5 kg'lık artışın yaklaşık yarısının, verimi genel olarak 5 kg/yıl kabul edilen üretim kapasitesi düşük ilkel kovanlardaki azalıştan kaynaklandığı görülecektir.

İç ve Dış Ticarette Arıcılık

Türkiye, yıllık bal üretiminin yaklaşık % 95'ini içeride tüketmekte, ciddi bir stok sorunu yaşamamaktadır. Sorun büyük ölçüde dış pazarlara yeterince açılamamak ve hem fiyatlandırmada hem de üretimi artırmada bu araçtan yararlanamamaktır.

Türkiye'nin dünya bal ticaretindeki payı 1992 yılında 3.3 bin ton ile yalnız % 1.2 düzeyindedir. Bu miktar dışsatımı karşılığı ortalama 2.164 dolar/kg ile 7.156.905 Amerikan Doları döviz elde etmiştir. Türk ballarının aldığı fiyat dünya dışsatım ortalama fiyatı

CamScanner ile tarandı

olan 1.17 dolardan yüksektir. Bu farklılık Arap ülkelerine satılan petekli balın ve AB ülkelerine satılan saf çam balının fiyatlarının yüksek oluşundan kaynaklanmaktadır. Bal dışsatımımızda AB'nin payı 1.88 bin ton ile % 57'dir. Türkiye'nin AB pazarındaki payı ise % 0.71 ile sayılamayacak kadar çok küçüktür.

1993 yılı İGEME verilerinde arı sütünün de yer aldığı görülmektedir. Hem iç talebin karşılanması hem de dışsatım amaçlı Çin'den arı sütü dışalımı yapılması Türkiye'nin arıcılıktan potansiyel kazançlarını elde edemediğinin göstergesi olmaktadır.

ÜRETİMDE HEDEFER

Türkiye'nin arıcılık alanında belirgin bir hedefinin olduğu söylenemez. kamu harcamalarının büyük ölçüde arılı kovan sayısını artırmak, ilkel kovanları üretimden çıkararak çerçeveli kovan kullanımını desteklemek yönünde olduğu izlenmektedir. Oysa; kamu kuruluşlarında arıcılıkla ilgili ne bir uzman kurum ne de teknik kadro bulunmaktadır. Böyle altyapısız bir desteğin amaçlı olduğu söylenemez. Ayrıca, dağıtılan birçok arılı ya da arısız kovanın önemli bir bölümünün bugün üretim dışı olduğu bilinmektedir.

Tüm Kalkınma Planlarında arıcılıkla ilgili geliştirme önlemlerine yer verilmiş ve damızlık materyal sağlama, hastalıklarla mücadele, ürünlerin çeşitlendirilmesi ve dışsatım standartlarında pazarlanması, özel ve kamu kesimlerinde örgütlenme gibi birçok temel hedefler saptanmıştır. Bu doğrultuda ilgili Bakanlık ile Ziraat Fakültelerinin işbirliği sonucu projeler hazırlanmış ve özel sektörün de uygulamalara katılması öngörülmüştür. Böylece, arıcılık bir yandan önemli bir iş alanı niteliğine kavuşturulurken diğer yanda artan verimlilik ve düşen fiyatlarla dışsatımdaki payın arttırılması hedeflenmiştir. Nevar ki, ne projeler ne de plan hedefleri doğrultusunda somut sonuçlar elde edilebilmiştir.

Sözü edilen bu hedefler doğrultusunda önerilere uyulmadığının en önemli kanıtı olarak; Bakanlık bünyesinde arıcılık araştırmalarının yapılmadığı, kurulu Arıcılık Üretme İstasyonlarının yalnızca kovan üretimini sürdürmeleri, yaratılan arıcılık desteklerinin yanısıra kovan dışında hiçbir girdi sağlanmadığı ve verimliliğin artış hızının yetersiz kaldığı söylenebilir.

ARICILIĞIN TEMEL SORUNLARI ve ÇÖZÜMLER

Arıcılık; Anadolu insanının köklü bir alışkanlığıdır. Arkeolojik bulgular ve bugünkü bilgiler Anadolu'nun arının anavatanlarından biri olduğunu ortaya koymaktadır. Bu gerçekler Anadolu arıcılığının geleneksselliğini açıklamaya yeterli kabul edilebilir, ancak sürgit böyle kalmasının nedeni sayılamaz. Arıcılığımızı içinde bulunduğu verimsiz durumundan kurtarmak için aşağıda özetlenen sorunların kamu ve özel kesimlerin ortak çabaları ile çözümlenmesi kaçınılmazdır.

CamScanner ile tarandı

Türkiye'de arıcılık, kırsal refahın arttırılması ve sermaye oluşumunun sağlanması, işsizlik sorununun hafifletilmesi, özellikle topraksız orman köylerinin kalkındırılması ve toplumun sağlıklı beslenmesi sorunlarının çözümlenmesinde önemli katkılar sağlayacak bir araçtır. Bu yönde birinci aşama, karar organlarının buna inanmaları ve hayvancılık içerisinde marjinal bir konu niteliğindeki arıcılığı ticari bir faaliyete dönüştürme kararını vermeleridir. Bu karar ile birlikte, kamu ve özel kesimlerde, konu ile ilgili kurum ve kuruluş temsilcilerinden oluşan ve Bakanlık eşgüdümünde kurulmuş bulunan "Danışma Kurulu'nun öncelikli görevi arı, bitki örtüsü ve insan gücü kaynaklarını eşgüdüm içerisinde en verimli biçimde kullanacak projeler üretmek ve izlemek olmalıdır. Bu kurul aynı zamanda, şu anda arıcıların ve diğer ilgililerin çok fazla hissettikleri "muhattap" eksikliğini doldurmalıdır. Benzeri bir yapı örneği, ipekböcekçiliğinde yıllardır başarılı bir biçimde görev yapmaktadır. Ayrıca; Türkiye arıcılığının örgütlenmesine ışık tutacak deneyimleri kullanmak için Orta Avrupa'da, Norveç'te, A.B.D.'de ve Çin'deki uygulamaların incelenmesi büyük yarar sağlayacaktır.

Türkiye arıcılığının temel ve çok ciddi sorunlarından biri damızlık ana arı yokluğudur. İhyiacın yalnızca % 4'ü üretilebilen ana arının teknik arıcılıkta kullanılmayışı düşük verimliliğin önemli nedenlerinden biridir. Geleneksel yapısı içerisinde tümüyle doğal sürecine bırakılmış arı varlığımız, ekonomik arıcılığın gereği olan gezgincilikle iyice karışmış ve verimsizleşmiştir. Ülkenin arı gen kaynaklarını ortaya çıkaracak, ıslah edecek ve bölgelere uygun genotipleri saptayarak arıcılarla birlikte kuracağı ağ içerisinde çoğaltıp arıcının kullanımına sunacak bir enstitüleşme kaçınılmazdır. Farklı iklim kuşaklarına sahip Türkiye'de, biri kara ikliminde diğeri de kıyı ikliminde çalışacak en az iki Arıcılık Enstitüsü'nün kurulması ve Üniversiteler ile işbirliği yaparak bilgi birikiminden yararlanma yolları bulunmalıdır.

"Modern" çerçeveli kovan arıcılıkta verimliliği belirleyen ikincil grup girdilerdendir. Yüksek verimlilik ise teknik uygulamalar ile gerçekleşir. Bu amaçla ilgili Bakanlık kuruluşlarının zaman geçirmeksizin kovan yapımından vazgeçip teknik bilgi ve canlı girdi üretme ve yayma çalışmalarına yönelmeleri beklenmelidir.

Damızlık kadar önemli diğer bir sorun da arı hastalık ve zararlılarıdır. Bugün bu konuda çalışan hiçbir kamu kuruluşu bulunmamaktadır. Arı hastalıkları konusunda çalışacak ayrı bir enstitü ya da yukarıda tanımlanan enstitülerde arı sağlığı laboratuvarlarının zaman geçirilmeden hizmete sokulması kaçınılmazdır. Akdeniz ülkelerinden 3'ünde kurulması FAO tarafından önerilen Arı Sağlığı Merkezlerinden birine ait projenin Türkiye'ye sunulduğu bilinmektedir. Henüz gerçekleşmeyen bu projenin ele alınması ve uygun ise bunun, değil ise başka bir projenin gerçekleştirilmesi yolları aranmalıdır. Ayrıca; 80'li yıllarda arı hastalıkları konusunda görevsiz bırakılan Zirai Mücadele Enstitülerinin yeniden görevlendirilmeleri sağlanmalıdır.

Arıcılarımız, tarım sektörü içerisinde bilgi kaynaklarına en çok başvuran ve okuyan

CamScanner ile tarandı

kesim olarak bilinirler. Bu nedenle, etkili bir yayım için yayım elemanlarının eğitimlerini arttırıcı önlemler alınmalıdır. Bir yanda yayım elemanlarının lisansüstü çalışmalar yapmalarına fırsat verilirken, diğer yanda enstitülerin çalışmalarında yer alarak hizmet için eğitimleri yaptırılmalıdır.

İhtiyaç duyulan ara elemanların yetiştirilmesi için Arıcılık Meslek Okullarının açılması, diğer meslek okullarında arıcılık programları konulması, Ziraat Fakültelerinde ise yeni programlarla Ziraat Mühendisi adaylarına arıcılık öğrenme seçeneğinin tanınması düzenlemeleri yapılmalıdır. Bu düzenlemeler ile hem arıcılıkta kadro oluşması gerçekleşecek hem de genç teknik elemanları bildikleri bir konuda işletme kurmaya cesaretlendirecek, ya da son günlerde sevinerek öğrendiğimiz kredi ve desteklerle kurulacak arıcılık işletmelerini yönetebileceklerdir. Yüksek düzeyde eğitilmiş ve araştırma kavramı kazanmış böyle bir kadronun öncelikle damızlık yetiştiriciliğine ve bal dışında kalan arı sütü ve arı zehiri üretimine özendirilmesi, kredilendirmede kolaylıklar tanınması, ekonomik olduğu kadar sosyal bir sorunu da hafifletecektir.

Arıcılığımız yapılacak düzenlemelerle önemli bir kaynak olacaktır. Verimliliğin artması ile düşecek fiyatlar da dış pazarlarda Türk ballarına yer açacaktır. Ürün hazırlamada ise AB Bal Tüzüklerine uymak zorunluluğu vardır. İç ve dış pazarlara uygun ürünlerin hazırlanmasında ve dışarıdan gelen kimi arıcılık ürün ve girdilerinin sağlık kontrolunda hizmet verecek arı ürünleri analiz laboratuvarlarının kurulması, Türkiye'nin yüksek nitelikli ballarının satışını kolaylaştıracaktır.

Son olarak, sıralanan tüm önlemlerin amaçlanan sonuçlara varabilmesi arıcıların çeşitli düzeylerde örgütlenmesine bağlıdır. Kooperatifleşme, birlikler kurma ya da daha üst bir örgütlenme, arıcılığın ve arıcıların her türlü sorunlarının dile getirilmesine ve çözüm üretilmesine büyük destek sağlayacaktır. Küçük üreticiler ürünlerini işleyemez, umduğu fiyatı alamaz ve satamazken topluca kuracakları bir bal işleme tesisi ve pazarlama örgütü ile bu sorunlarından kurtulacaklar, dış pazarlara doğrudan girerek pazarlık gücü ve gelir artışı sağlayacaklardır. Kuracakları ortak işletme ile damızlıkçılık yapabileceklerdir, eğitim programları yürütebileceklerdir, karşılaşılacak zararları paylaşabileceklerdir. Arıcılık faaliyetlerini, ilgili çalışmaları, üretici kuruluşları teşvik edecek, düzenleyecek ve koruyacak uygulanabilir bir arıcılık mevzuatının zaman geçirilmeden hazırlanması arıcılık ve arıcılar için yaşamsal önemdedir.

SONUÇ

Türkiye, uygun ekolojik koşulları ile zengin bitki ve hayvan gen kaynaklarına sahiptir. Bu varlığın bir parçası olan arı, her yıl yenilenen ve alınmaz ise kuruyup kaybolan bitki özünü bal ve diğer sağlık ürünlerine çevirerek insan tüketimine sunmaktadır. Arıcılık ise bitkiyi, arıyı ve emeği birarada insan yararına kullanma sanatıdır.

Arıcılığın, hem üreticilerin hem de kamunun örgütlenmesi ile ülkelere ne kadar katkı

CamScanner ile tarandı

yaptığı, sorunlu kırsal kesimlerde refahı nasıl arttırdığı, işsize iş sağladığı, gerek kendi ürünleri ile gerek bitkisel üretimde sağladığı artış ile ekonomilere nasıl destek olduğu kalkınmış birçok ülkenin çalışmaları incelendiğinde görülmektedir.

Ülkemizin potansiyelini sahiplenecek bir yapıda desteklenecek damızlık, sağlık, ürün çeşitlendirme, işleme ve pazarlama ile eğitim ve araştırma çalışmaları sonucu ekonomik bir faaliyete dönüşecek olan arıcılık, yaşanan sosyo-ekonomik sorunlarımızın bir bölümüne çözüm olacaktır.

KAYNAKÇA

1. *AT, 1992, İthalat ve İhracat Pozisyonları*
2. *Bee Breeding in Europe. BIBBA Public., 72p, 1981.*
3. *DİE, 1992. İstatistik Yıllığı*
4. *D.P.T., 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı Arıcılık Özel İht.Kom.Raporu.*
5. *Ercan, A.S. 1978. Bal İhracatının geliştirilmesi Hakkında Rapor. Yayın No. 54 İGEME, Ankara*
6. *FAO, 1986. Tropical and Sub-tropical Apiculture. IX+283. Rome*
7. *FAO, 1991. Production Year Book. Rome.*
8. *FAO, 1991. Trade Year Book. rome.*
9. *Gönenç, A., 1987. Tarım ORman ve Köyişleri Bakanlığı Arıcılık Kongresi. 22-24 Ocak 1980. Ankara. T.O.K. Bakanlığı Yayın no: 154/14, 232 : 81 - 96..*
10. *İGEME, 1992. İthalat ve İhracat Raporları.*
11. *Riches, H. 1989. Honey Marketing. Butter and Tanner Ltd., London, 80 p.*
12. *TOBB, 1992. Tarım Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.*
13. *USDA, 1980. Beekeeping in the United States, Agric. Handbook No:335.193 p.*
14. *Yaochun, C., 1992. Apiculture in China, Agric. Publ. House, Beijing, 157 p.*

CamScanner ile tarandı

2. İPEKBÖCEKÇİLİĞİ

ÖZET

İpekböcekçiliği, 552 yılında geldiği Anadolu'da herzaman önemli bir tarım kolu olmuştur. Bugün Araştırma Enstitüsü, damızlıkçı kuruluşları, yetiştiricileri, ürün teknolojisi ve pazarlama ağı ile ipekböcekçiliği Türkiye'nin en örgütlü üretim dalıdır. Son yıllara kadar Türk ekonomisinin önemli kaynaklarından biri olduğu halde günümüzde can çekişmektedir.

Oysa; ipekli ürünler dünyada artan zenginliğin önlerde gelen harcama alanlarından biridir. Batının yüksek tüketim eğilimi Çin'in sürekli arttırdığı ve çeşitlendirdiği ürünler ile karşılanmaktadır. Türkiye'nin de dışsatım gelirlerine dayalı ekonomisinde ipekböcekçiliğinden ve ipekçilikten yararlanma olanağı bulunmaktadır. Bunun ilk koşulu ise nitelikli ürünler ile dünya fiyatlarında üretim yapmaktır.

GİRİŞ

İlk kez i. ö. 2600 yıllarında Çin'de kültüre alınan ipekböceği, değerinin anlaşılması sonucu uzun yıllar bir sır olarak saklanmıştır. Daha sonra Japonya ve Kore'ye geçerek tüm Asya ülkelerine yayılmıştır. Önce ipekli ürünleri tanımayan Batı, İpekböcekçiliğini i.s. 6. yüzyılda yapmaya başlamıştır.

Tarihi ipek yolu üzerinde bulunan Anadolu'ya ipekböceği tohumu ilk kez Bizans İmparatorluğu döneminde i.s. 552 yılında getirilmiştir. Hem yetiştiriciliği hem de ipekli dokumacılık önce Marmara çevresinde sonraki yıllarda da Akdeniz, Hatay ve Diyarbakır bölgelerinde yayılmıştır. İpekböcekçiliği ve İpekçilik hem Bizans hem de Osmanlı batı ile ticaretinde ipekçilikten önemli gelirler sağlamıştır. Onsekizinci yüzyılda Bursa canlı bir uluslararası ticaret merkezi olmanın yanısıra ipekleri ile de ünlenmiştir. Bugünkü ipekböcekçiliği Araştırma Enstitüsünün temeli olan Harir Dar-ül Talimi adlı okul, hastalıksız tohum üretmek ve eleman yetiştirmek amacıyla 1888 yılında kurulmuştur. Bundan sonra ipekböcekçiliği büyük bir hızla gelişerek 1908 yılında 19 bin ış koza üretimi ile rekor düzeye ulaşmıştır. Sonraki yıllarda da ipekböcekçiliğine verilen önem sürdürülmüş, hizmetler Enstitüyü bağlı olarak kurulan 5 istasyon ve 3 kontrolörlük ile ülke çapında yaygınlaştırılmıştır. Türkiye yüksek verimli polihibrit ipekböceği yetiştiriciliğine 1962 yılında geçmiş, ancak yangın örgütlenmesi durdurulduğu için ipekböcekçiliğinin yaygınlaşması da durmuş, bugün bile Bursa ve çevresi geleneksel özelliği ile ipekböcekçiliğinin merkezi kalmıştır.

Türkiye; iklim, toprak ve topografik koşulları ile sosyal yapısı bakımından ipekböceği yetiştiriciliğine çok elverişlidir. İpekböceğinin tek besin kaynağı dutun ülkenin hemen her iklim kuşağında yetiştirilebilmesi, Türkiye florasında çok sayıda dut ağa-

CamScanner ile tarandı

cının bulunması üretim araçlarının son derece basit olması, ürünün bir ay gibi kısa bir sürede elde edilmesi ve nakite dönüştürülmesi bu üretim dalının önemli üstünlükleri olarak sayılabilir. İpekböcekliğinin, işletme yapısı ile değerlendirildiğinde atıl aile işgücünü kullanma özelliğinde olması nedeni ile kalabalık aileler halinde yaşayan Türkiye'nin kırsal nüfusu için verimli bir uğraşı olarak ele alınmalıdır. Son dönemlerde ipekböcekçiliğinin Marmara Bölgesi dışında ülkenin diğer bölgelerine kaydırılması amacıyla özellikle çay gibi zorunlu ürünler yerine ikame edilme çalışmaları yürütülmüştür. Nevar ki, Türkiye'nin üretim ve dışsatımının yaşadığı genel sorunlar, ipekböcekçiliğinin "lokomototifi" durumundaki ipekli dokuma ve özellikle ipek halıcılığı da baltalamış ve istem sunum dengesi içerisinde son yıllarda ipekböcekçiliği de azalmaya yüztutmuştur. Bir de yaygın ve denetimsiz tarımsal savaşımın Trakya, Güneydoğu gibi kimi bölgelerde daha başlangıç aşamasında toplu ürün kayıplarına neden olması, ipekböcekçiliğinin yaygın gelişmesini engelleyici rol oynamıştır.

Dünyada ise refah toplumlarındaki gelir artışına koşut olarak ipek tüketiminin arttığı gözlenmektedir. Bu olgu, Türkiye gibi üretici ülkelerde özellikle monokültür tarımın yapıldığı bölgelerde ipekböcekçiliğinin desteklenmesi için önemli bir teşvik unsurudur.

TÜRKİYE İPEKBÖCEKÇİLİĞİNİN YAPILANMASI

1856 yılında yaşanan ve Avrupa ipekböcekçiliğini yok eden hastalığın tanı ve tedavi yöntemleri Pasteur tarafından bulunduktan sonra Bursa'da hastalıksız tohum üretme ve eğitim amaçlı kurulan merkez 1921 yılında "mektep"e dönüştürülmüş ve Türkiye ipekböcekçiliğini düzenleyen 859 sayılı yasa 1926 yılında yürürlüğe sokulmuştur. Bugün ise 1971 yılında biçimlenen Bursa ipekböcekçiliği Araştırma Enstitüsü (Enstitü) ipekböcekçiliği ile ilgili tek kamu kuruluşudur ve konu ile ilgili araştırmalar yapmak, ipekböcekçiliğinin geliştirilmesi için çaba sarfetmek, tohum üretici kuruluşların yasal denetimlerini yapmak, ipekböceği ile dut gen kaynaklarını muhafaza etmek, talep doğrultusunda ipekböceği tohumu ve dut fidanı üretmek, eğitim ve yayım hizmetleri vermek başlıca görevleridir.

Bursa Koza Tarım SatışKooperatifleri Birliği (KOZABİRLİK), Görükle Beldesi Polihibrit İpekböceği Tohumu Üretim ve Pazarlama Kooperatifi ve Enstitü Döner Sermaye İşletmesi polihibrit ipekböceği tohumu üretiminde yetkili kuruluşlardır. Üreticilerin örgütlendiği en büyük kuruluş Kozabirliktir. Bu kuruluş tohum üretiminin yanısıra yaş koza destekleme alımlarını yürütmekte, sahip olduğu modern ve büyük filatür tesisi ile ipek ipliği üretimi ve pazarlamasını yapmaktadır.

Dut fidancılığı da ipekböceği yetiştiriciliği ağırlıklı olarak Bursa ve Bilecik illerinde yapılmaktadır. Tarım ve Köyişleri Bakanlığına bağlı bazı fidanlıklarda yaprak verimi ve besin niteliği yüksek çeşitlerin üretimi yapılmaktadır.

Üretilen kozanın tümüne yakını yurt içinde çekilerek ham ipek üretilmektedir. İpek çekimi Bursa ve Bilecik'te kurulu modern filatür tesislerinde yapıldığı gibi evlerde

CamScanner ile tarandı

mancınıklarla da yapılmaktadır. Dokuma ve Tekstil Bursa'ya özgü iken ipekli halıcılık, ağırlıklı olarak Kayseri, Kocaeli, Bilecik ve Bursa illerinde yapılmaktadır.

Türkiye ipekçilik ve ipekböcekçiliği Milli komitesi bir danışma kurumu olarak 1978 yılından bu yana çalışmalarını sürdürmekte, yılda 4 dönemsel 1 de genel kurul toplantıları ile alana ilişkin çözümler üretmektedir.

Türkiye, merkezi Fransa Lyon'da bulunan Uluslararası ipekböcekçiliği komisyonunun da etkin ve ağırlıklı üyelerinden biridir.

DÜNYA İPEKBÖCEKCİLİĞİ ve TÜRKİYE'NİN DURUMU

Koza üretimi başta Uzakdoğu ülkeleri olmak üzere dünyada 58 ülkede yapılmaktadır. Üretimi 1000 tonun üzerinde olan ülke sayısı 10 civarındadır (Çizelge 1). Üretim miktarlarına göre sırasıyla Çin, Hindistan, S.S.C.B (BDT), Brezilya, Japonya, Tayland ve Güney Kore ilk sıraları paylaşarak toplam üretimin % 90'dan fazlasını gerçekleştirmektedirler. Son istatistiklerde dağılma sonrasında S.S.C.B'nin üretimi doğal olarak düşük görülürken, Japonya ve Güney Kore'nin değişen koşullarına göre koza üretimlerini kıstıkları, buna karşılık Çin, Hindistan ve Brezilya'nın katlanarak arttırdıkları söylenebilir.

Çizelge 1. Dünya Yaş Koza Üretimi (Ton)

Ülkeler	1977	1983	1987	1992
Çin	166.000	245.000	387.600	673.000
Hindistan	43.000	62.000	87.000	107.139
Japonya	79.300	61.600	34.700	15.553
B.D.T.	41.000	49.300	50.000	--
Güney Kore	31.900	12.600	7.200	--
Brezilya	9.200	9.200	11.830	17.586
Kuzey Kore	6.800	6.500	--	--
Tayland	9.300	8.200	9.000	2.720
İran	3.500	3.500	--	--
Bulgaristan	2.200	2.100	1.020	423
Türkiye	1.400	2.000	1.794	790
Tayvan	570	1.000	--	8
Vietnam	1.000	1.000	--	1.066
Diğerleri	4.110	3.100	--	--
TOPLAM	399.280	467.100		818.871

Kaynak : I.S.A. Monthly Newsletter - Sericologia 1993 33(4)

CamScanner ile tarandı

Çizelge 2'de önemli ülkelerin ham ipek üretimleri ile toplam dünya üretimi görülmektedir. Yaş koza üretiminde olduğu gibi ham ipek üretiminde de sürekli bir artış söz konusudur ve özellikle Çin'in ezici bir üstünlük sağladığı izlenmektedir. Son yıllarda değişen ekonomik yapısına kaynak sağlamak amacıyla Çin'in "en iyi üretebildiği" geleneksel ürünlere ağırlık verdiği ve uluslararası piyasalarda çok etkili olduğu bir gerçektir.

Çizelge 2. Dünya Ham İpek Üretimi (Ton)

Ülkeler	1978	1986	1989	1992
Çin	19.000	35.700	40.700	60.570
Japonya	15.960	8.240	6.078	5.085
Hindistan	3.475	8.277	10.000	10.657
B.D.T.	3.240	4.000	4.000	--
Güney Kore	4.235	1.650	1.200	--
Brezilya	1.250	1.780	1.900	2. 296
Türkiye	220	300	290	140
Diğerleri	1.980	2.575	2.810	3.287
TOPLAM	49.360	62.622	66.978	82.035

Kaynak : I.S.A. Monthly Newsletter - Sericologia 1993 33 (4)

Anadolu'da 1500 yıllık bir geçmişi olan ipekböcekçiliği Türk üreticilerinde vazgeçemediği geleneksel ve yardımcı bir tarım koludur. Buna karşın ipekböcekçiliğimiz 1800'lü yıllarda kurulan ve 1920'lerde kurumlaştırılan bir altyapıya sahiptir. Ülke düzeyinde çeşitli şekillerde tesis edilmiş 4 milyon dolayında dut ağacı bulunmaktadır. Bu potansiyel ile yılda 100 bin kutu polihibrit ipekböceği tohumu beslemek mümkündür. Polihibrit ipekböceği tohumu üreticisi kuruluşlarda ise yıllık 95 bin kutu tohum üretim kapasitesi kuruludur. Türkiye sahip olduğu bilgi, beceri ve üretim potansiyeli ile her zaman dut fidanı, koza ve ipek ipliği, ipek halı ve tekstil konularında söz sahibi olmaya adaydır. 1980 - 1990 yılları arasında ortalama 2000 ton olan yaş koza üretimimiz son dört yılda % 75 oranında azalarak 500 tona kadar düşmüştür. Türkiye ipekböcekçiliğinin yıllara göre değişimi Çizelge 3'te gösterilmiştir.

CamScanner ile tarandı

Çizelge 3. İpekböceği Yetiştiren Aile Sayısı ve Tohum (Kutu) Miktarı ile Yaş Koza ve Ham İpek Üretimi

Yıllar	Beslen Aile Sayısı	Yaş Koza Tohum (Kutu)	Ham İpek Üretimi (kg)	Üretimi (ton)
1988	42826	74012	2008319	320
1989	42294	80440	1836886	290
1990	44541	80544	2171292	320
1991	30079	50726	1353200	230
1992	17707	27733	781850	140
1993	14544	25584	715849	130
1994*	- -	17953	500000	90

* Tahmindir

Kaynak : D.İ E.

Türkiye ipek üretimi bir dönem % 75'i halıda, % 25'i de tekstilde olmak üzere paylaşılmakta idi. Parlak dönemlerinden birini 1980'lerin ikinci yarısında yaşayan ipekli endüstrisinde 40-50 bin m^2 halı ve 500 bin m^2 kadar ipek kumaş üretilmiştir. Bu ürünler için gerekli 400 - 450 ton ipeğin önemli bir bölümü dış alım yolu ile karşılanmıştır. Ancak sonraki yıllarda getirilen serbestlik, Çin'in dışticaretteki fiyat baskısı, mal karşılığı koza alımı, kaçak kumaş ve ipek ipliği girişi gibi olumsuzluklar iç fiyatların düşmesine, üretimin gerilemesine yol açmıştır.

İPEK TÜKETİMİ VE DÜNYA TİCARETİ

İpek, fiyatı çok değişken olmakla birlikte en pahalı lif olma özelliğini korumaktadır. İpek tüketimi, bu nedenle, bir çok etmenin yanında tüketici gelirleri ile çok ilgilidir. Genel bir eğilim olarak üretici ülkelerin aynı zamanda en çok ipek tüketen toplumlar olduğu ve dünya ipek üretiminin yaklaşık 2/3'ü Asya ülkelerinde tüketildiği görülmektedir.

İpek konusunda üç temel piyasa görülmektedir. İlki, özellikle Asya'lı kadınların vazgeçemedikleri geleneksel ve törensel ipek kullanımı sonucu oluşmaktadır ve istem büyük ölçüde, Japonya hariç, iç üretimle karşılanmaktadır. İkinci grupta, Paris, Londra, New York, Milano gibi moda merkezleri yer almaktadır. Son gelişmelerden sonra Rusya gibi yapısal değişim yaşayan toplumlar da bu gruptan pay almaktadırlar. Bu piyasa hemen hemen dış alıma dayanmaktadır ve sürekli bir gelişme içerisindedir. Üçüncü olarak da, son yıllarda büyük gelişme gösteren eşarp, kravat, süs eşyaları, el sanatları ürünleri gibi daha düşük gelir grubunun da tükettiği ürünler piyasası bulunmaktadır.

CamScanner ile tarandı

İpek tüketimine ilişkin ayrıntılı bir döküm sağlama güçlüğüne karşın başlıca tüketici ülkelerde kişi başına ipek tüketimi Japonya'da 150 g; Çin, Hindistan ve Brezilya'da 10 g; A.B.D.'de 25 g. İsviçre'de 40 g; İtalya, Fransa, Almanya ve İngiltere'de 15-20 g. düzeylerindedir.

Türkiye'de; ipek halının tümüyle yurt dışına, ipekli tekstilin de yurt içinde satıldığı varsayılarak yapılan hesaplamada kişi başına ipek tüketimi 1 g'ın altındadır. Son yıllarda yaşanan ekonomik sıkıntılar ipek endüstrisini de olumsuz etkilemiş, halı dışsatımı durmuş, tekstil üretimi de çok daralmıştır. Oysa; 1980'li yılların sonlarında Türkiye hem 20 bin kutu ipekböceği tohumu hem de 150-200 ton ham ipek dışalımı yapmak zorunda kalmıştır. D.İ.E. verilerine göre Türkiye 1992 yılında 50 ton kadar kuru koza ve ham ipek, 1993 yılında da 72 ton ham ipek dışalımı yapmıştır.

Buna karşılık Türkiye'nin; kuru koza, iplik, çekim artığı krizalit, deşe gibi yan ürünler ile birlikte damızlık tohum ve ipek halı dışsatımından çok önemli gelirler sağladığı bilinmektedir (Çizelge 4).

İpek halı dışsatımımızın yarıdan fazlası AT ülkelerine yapılmaktadır. Bu ülkelere yapılan halı dışsatımının değeri 1990 yılında 27.2 milyon ve 1992 yılında 25.1 milyon dolardır. Son yıllarda Türk turizminin önemli gelişmeler göstermesi ile turistik yörelerde satılan halı ve ipekli diğer ürünlerin değerinin resmi dışsatım miktarı kadar olduğu belirtilmektedir.

Çizelge 4. Türkiye'nin İpekböceği Tohumu ve İpek Halı Dışsatım Miktarları

Yıllar	İpek Böceği Tohu (Kutu)	İpek Halı	
		Miktar m^2	Değer (000$)
1986	4450	46862	26730
1987	510	45584	37971
1988	1500	42562	35231
1989	1000	43414	56671
1990	11392	29018	45020
1991	1000	30885	35047
1992	2125	23111	50292
1993	2000	--	--
1994	7462	--	--

Kaynak : D.İ.E.

CamScanner ile tarandı

İPEK ÜRETİMİNDE VE TÜKETİMİNDE BEKLENTİLER

İpek ürün çeşitliliği, üreticilerin teknolojileri ve politikaları ve pazar özellikleri nedeni ile ipek piyasasının irdelenmesi çok karmaşık ve zordur. Genel bir değerlendirmede, ipekli endüstrisinin geleceğini en büyük üretici Çin ile en büyük tüketici Japonya'da oluşacak koşulların belirleyeceği söylenebilir. Bungünkü eğilim gözönüne alındığında, Hindistan ve Çin'de ekonomik gelişme ile birlikte ipek tüketiminin arttığı, Japonya'da ise "batılı" yaşama geçildikçe ipek tüketiminin son on yılda sürekli azaldığı görülmektedir. Son hesapta Avrupa ve Amerika ipek piyasalarında yaşanan canlılık, en büyük tüketici Japonya'nın tüketimini düşürmesi ile dengelenmektedir.

İpek üretimi, başta Japonya olmak üzere FAO gibi uluslararası kuruluşlarca kalkınmakta olan ülkelerde desteklenmektedir. Ancak, bu girişimler beklenen sonucu vermemiştir. Burada da beklenen, Çin'in üretimi azaltması ve ipek dış fiyatlarının yükselmesi, Türkiye gibi ipekçilik geleneği olan ülkelerin başta halı olmak üzere ipekli ürünler ile piyasalarda ağırlık kazanmalarıdır.

Oysan Çin; rejimin sağladığı avantajı kullanarak ucuz emek ve girdiler ile "en iyi üretebildiği" ipek, tekstil, sağlık ürünleri gibi geleneksel ürünlerin üretimini arttırarak ucuz fiyatlarla dünya piyasalarında etkili olmakta, kalkınmasına kaynak sağlamaktadır.

Dut yetiştiriciliğini bilen, yüksek verimli hastalıksız ipekböceği tohumu üretme tekniği ve düzeni bulunan, ürünü halı, dokuma gibi değerli son - ürünlere çevirme yeteneğine sahip, turizmi ve satış ağı sürekli gelişen Türkiye dünyada Çin ile rekabet edebilecek tek ülke olarak değerlendirilmektedir. Aile yapısı, bölgeler arası refah farklılığı, arazi yapısı gibi ipekböcekçiliği ve ipekçiliğe uygun diğer özellikleri de dikkate alındığında bu değerlendirmenin bir abartı olmadığı ortaya çıkmaktadır. Kaldı ki, daha rekabet edebilecek tek ülke olarak değerlendirilmektedir. Aile yapısı, bölgeler arası refah farklılığı, arazi yapısı gibi ipekböcekçiliği ve ipekçiliğe uygun diğer özellikleri de dikkate alındığında bu değerlendirmenin bir abartı olmadığı ortaya çıkmaktadır. Kaldı ki, daha birkaç yıl öncesine kadar Türkiye yılda 100 milyon dolar gibi bir dış geliri zorlanmadan sağlayabilmiştir.

SONUÇ

Açık ve gizli işsizliğin, azalan tarım gelirlerinin, hızlı nüfus artışının yarattığı olumsuzluğun giderilmesinde Türkiye geleneksel ürünlerini bir yana bırakmak yerine, Çin gibi, öne çıkarak toplum yararına kullanma yollarını arayıp bulmalıdır. İpekböcekçiliği bunlardan biridir. İyi zamanından yarattığı iş alanı, 40 bin ailenin genç ve yaşlı bireyleri ile sağladığı gelir, halıcılıktan yıllık 100 binden fazla genç kıza sağlanan iş, ipekli tekstilde ve konfeksiyonda kullanılan emek ve 100 milyon dolar döviz geliri küçümsenebilir mi? Çin'in fiyat kırma politikasının yanında Türk desenlerini kopya

CamScanner ile tarandı

ederek ürettiği kalitesiz ipek halılarını "Türk halısı" olarak pazarlamasına engel olunamaması çaresizlik midir?

Tekstilde dünya ile yarışırken ipekli tekstilin geliştirilememesi her yıl önemli değerlede eşarp, giysi, kravat gibi ürünleri ithal etmenin nedenleri anlaşılamamaktadır.

AT ortak tarım politikasına göre koza ortak piyasa düzenine bağlanan ürünler içerisindedir. 1962 yılında kurulan Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu, İpekböcekçiliğini de Ortak Piyasa Düzenine giren tarım kolu olarak, İtalya ve Yunanistan'daki koza üretimini desteklemektedir. 1990 yılında bu kaynaktan kutu başına 111 ECU olmak üzere toplam 0.47 milyon ECU'luk bir destek sağlamıştır. Türkiye'de İpekböcekçiliğinde son 3 yıldır uygulanan destekleme alımlarının etkili olmadığı görülmektedir. Bu da, asıl sorunun sektörün "lokomotifi" kabul edilen halıcılığın karşılaştığı darboğazların çözümlenmesi olduğu ortaya koymaktadır.

KAYNAKLAR

1- *AKSOY, V. 1985. Bursa ve Bilecek illerinde İpekböceği Yetiştirme Tekniğinin Ekonomik Yönden İncelenmesi ve Pazarlama Sorunları Üzerinde Bir Araştırma, İpekböcekçiliği Araştırma Enstitüsü Yayınları, Bursa.*

2- *ANONİM, 1980. İpekböcekçiliğimiz, Sorunları ve Çözüm Yolları, İpekböcekçiliği Araştırma Enstitüsü Yayınları, No: 75, Bursa.*

3- *ANONİM, 1983. Silkworm Rearing, Sericulture Training Centre, Guangzhou - China.*

4- *ANONİM, 1968. Studies on The Actual Status of Sericultural Farmer, Seul - S. Korea.*

5- *GREENHALG, P. 1986. The world market for silk, Tropical Development and Research Institue, London, 118 p.*

6- *KARA, M. 1980. Economic Study On The Sample Of Sericulture Farms in Four Provinces of Turkey, ipekböcekçiliği Araştırma Enstitüsü Yayınları, Bursa.*

7- *REHBER, E., AKSOY, V. 1986. Economic Analysis Of Silkworm Rearing in Bursa Province Of Turkey, Sericologia, 26 (3): 345-349.*

CamScanner ile tarandı